VII

I экз. вес

Масс а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ЕРА, 31 июль, 1975 шу. • № 91 (5162). • Мах 2 кеп.

ТIАЙЙЦАР КХОАЧАШДАРА-ХАДДАНЗА ТIАХЬОЖАМ

ПЛЕНУМЕ, бюро, собране де аьнна тIанйца гIулакх кхоачашдара хадданза тIахьожам лоаттабича из корта болаш чакхдаккха аьттув боал. Ма-дарра аьлча, из да денна дош гIулакхаца вахаре кхоачашдаь дIаоттаделга.

1918 шера декабре а тIехьа В. И. Ленина яздаьд: «Наьха гIулакхаш тахкари гIулакх бокъонца кхоачашдаьдий хьажари — цунах, цIаькха а цунах, аллха цунах латт берригача балха, ерригача политика юкъмоттигера дош».

ТIахьожам лоаттабелга шоай балха керттерча гIулакхех цаI лерхIаш йолча республика партийни организацешa укх тIеххьарча хана къаьстта чIоагIа теркам тIаухийт партеи правительстван директиваши шоаш тIанйяь решенеши кхоачашъяра. Цу хьакъехьа пайдане опыт Iоаьй парте Сунженски райкомо. Укхаза касткаста бюрошка ладувгI хьалха де аьнна чIоагIдаьр вхьаццайолча партийни организацешa кхоачашдой хьожаш. ХIаьта иштта хан-ханнахьа хоам бу парте райкомо а ше де лаьрхIар чакхдоаккхилга мишта латт коммунисташка дIахайтар дукха. Чакхъяха еза ерригa решенеш тIайола лаьрххIа картотека лелаяро йиш хулийт уж дешаш даим бIаргкIала лоаттаде, цар уйла е.

Укх тIеххьарча 15 шера экономически тIехьабусаш хиниаб цу района Кирова цIерагIча колхоза боахам. Из гIулакх кхы ла йиш йолаш дацар. Из сенца дувзадена да хара боахама коммунисташ оарцагIбаьхар парте райкомо. Гучадаьлар тIанйю решенеш укхаза тессаюташ, цхьабола кулгалхой кхоачамбоацараш могийташ, критикеи самокритикеи йоацаш хиннилга. Уж кхоачамбоацараш дIадахара укх тIеххьарча хана тIатеIIа болх беш хиннача боахама партийни комитета карагIдаьнараш кIезига дац. ХIанз хьаххинай укхаза тIанйю решенеш кхоачашъяра тIахьожам лоаттабара хоадамбола система. Из болх беш укхаза лаьрххIа комисси яле а цу гIулакха ма-хулла дукхагIа коммунисташ юкъеоза гIерт партком. ХIаьта решенеш кхоачашъяра тела отчеташ, цу хьакъехьа КПСС членашка хоамаш дейга массаза гIулакх хинна дIаэттад. Цудухьа хIанз беттагара беттага низ болаш латт боахама экономикага.

Ер пятилетка дIайоласннача хана денз Нохч-ГIалгIай АССР-е метта Ерригсоюзни социалистически яхье а хьалхара моттигаш йоахаш хьайоагIа СССР 50 шу дизара цIерагIа Грозненски химически комбинат. Укх шин-кхаь шера комбината партийни комитето даим шин балха юкъмоттиге лоаттадаьд арахецача продукце дикал лакхъяра дош. Из гIулакх комбината берригача коммунистий юкъарча собране дийца ца Iеш цехови а группови а парторганизацешка хоадамболлаш дийцад. Технологаша продукце дикал лакхъяра дукха мероприятеш белгалъяьхар, хIаьта коммунисташ уж кхоачашъяра хадданза тIахьожам лоаттабеш хилар. Цох баьнна пайда боккха болга ховргда комбината арахецача продукце ялх тайпана паччахьалкхен дикала Знак еннилга белгалдаьккхача.

Дика дар шоаш лу дош гIулакхаца чIоагIдара лакхейийцача партийни комитеташа санна массанахьа делаьдеш даларе. Амма из иштта дац. Дукха дийцад парте Ленински райкома пленумашка, бюрошка гIишлошъеча организацешa шерра-шера паччахьалкхен план кхоачашъеш цахилараx. Из гIулакх тоадара тIанйяь решенеш итташ хургья, цхьабакъда гIишлон организацеш-м шоай болх хайра эргабоаккхаш яц. Из иштта хургдацар, нагахьа санна де лаьрхIар кхоачашдара райкомо цIенхаштта тIахьожами йиш йола практически новкъосталли гIишлон управленешта, цар партийни организацешта даь даларе.

ЙоагIаш йола терко яц шоаш тIанйю решенеш кхоачашъяра КПСС Ножай-Юртовски, Шалински райкомаша. Цу хьакъехьа лохерча звеньяшкарча партийни организацей отчеташка кIезига ладувгI, парте членашка шоаш даьчох хан-ханнахьа хоам бац.

ТIанйца решени мел дика яле а цох хайра пайда хургбац из кхоачашъелга боккъонца Iалаш ца дойя. Из лазар вай цхьайолча партийни организацех дIадаланзада. ХIаьта бакъахьара гIулакх лархIа дагIац Iалаьмате дукха тайп-тайпара решенеш тIанйечар леладер а, уж кхоачашъяра коммунисташ, коллективаш оарцагIйоахилга Iалаш ца деш хилча. Дувца, чIоагIде оттадеш дола дош коллектива къахьегама гIулакхех эгара керттера хилийта деза.

ХIанз партийни организацей лохерча звеньяшка отчеташи хоржамаши дIайоляеннай. Шоай балхах лаьца цига хоадамболаш къамаьлаш дергдолча коммунисташа цIаькха тахка деза шоаш лийрхIараш вахаре кхоачашделга коллективашка мишта латт, из болх тоабара дIахо йодача хана де эшараш белгалде доагIа.

ТIанйеча ерригача решенешта тIахьожам лоаттабелга духхьал секретара е партбюро гIулакх хинна Iац. Цу гIулакха дукхагIа юкъеоза беза мугIарера коммунисташ. Бакъахьа хургда цу гIулакха лаьрхIа хIара партийни организаце комисси вIашагIъеллача, опыт йола нах цу юкъе а бохийташ.

ЧIоагIа лоархIаме хIама да моллагIа тIаэцаш йола партийни решени хоадамболлаш а из чакхъяккхарга наькъаши йолаш йола торонаши хьахьокхаш а хилар.

Из иштта хул шоай гIулакх дика довзаш бола нах дош кийчдара ма-хулла дукхагIа юкъеозача, мугIарердош чар яхачунга ладувгIача, цар критически предложенеши замечанеши кхоачашъеча моттигашка.

Парте горкомаш, райкомаш, юххьанцара партийни организацеш декхарийла я партеи правительстван ерригa-директиваши шоаш тIанйю хIара решении кхоачашъелга Iалашде. Из дойя нйслагIча пятилетка заданеш толамца кхоачашъе, КПСС XXV съезда даха ма доагIIара накъадаха карагIдаргда вайна.

□□

НйслагIча пятилетка укх тIеххьарча шера хьинаре къахьийга дика хьажкIий хьувкъам кхебаьб Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза Джабраилов Лече кулгаллеча звеноc. Лаьха да хьажкIий гIадамаш. хIаране тIа шишша-кхоккха хьажкIа йоалл. Ялата 150 гектара тIеч силоса лаьрхIа 48 гектара тIеп кхеяьй из культура.

ХIанз хьажкIаш чуя кийчлуш я Джабраилов Лече звено.

СУРТА ТIА: «Лермонтовский» совхоза хьажкIаш лелаеча звено звеньевой Джабраилов Лечи хьажкIаш мел дика хьувкъаш я хьожаш ва.

И. ПЛИЕВА сурт.

□□

Мишта лел ялат дIалулга

Денгара денга Даьхен амбарашка дукхагIа ялат чудоссаду республика колхозашеи совхозашеи. Пятилетка чакхйоалача шера паччахьалкхенга ялат доххара планаши шоаш тIанйца социалистически декхараши толамца кхоачашдара деррига низаш оарцагIдаьхача республика ахархоша дика хьокхамаш доах гурахьа дийна ялат чуэцача.

29 июль тIаккхоачаш ялат дIадийдеча пункташка республика дерригача боахамаша 62.236 тонн ялат дIачуденнад. Самардийнахьа духхьал цхьан дийнахьа Даьхен амбарашка 1.439 тонн чуйоассаьй.

Ялат дIанйдеча пункташка эггара дукхагIа ялат дIачуденнад Сунженски района колхозаша — 12.734 тонн, е планагIа 75 процент.

Паччахьалкхенга ялат доххара план кхоачашъяь кхы а дIалуш ба шелковчанаш. Ялат доххара план кхоачашъе гарга ба хьатта хьаувза ялат цIендел-га дика вIаштIехьдаьккха къахьега Урус-Мартановски района механизатораш. ХIара дийнахьа приемни пункте 300—320 тонн дIа а луш ялат доххара план 99 процент кхоачашъяьй цу района боахамаша.

Ялат доххара план кхоачашъелга хьалха санна ледара лел Надтеречни районе. 29 июле 21 тонн мара дIаеннаяц цу района боахамаша.

Белгалдаккха деза Назрановски района совхозашка гурахьа дийна ялат чуэцилга укх тIеххьарча деношка сихдаьлга. Дийнахьа 121 тонн ялат дIачуденнад района боахамаша.

Паччахьалкхенга ялат доххара план кхоачашъяра гарга да Гудермесски боахамаш — 79 процент.

Хьалха санна паччахьалкхенга ялат доххара тIехьадус Грозненски, Малгобекски, Наурски районий боахамаш. Масала, Грозненски районо дIачуденнад 2.190 тонн, е планагIа 18 процент, Малгобекски районо — 4.727 тонн е планагIа 48 процент, Наурски районо — 2.077 тонн, е планагIа 22 процент.

Пятилетка чакхйоалача шера хьувкъама ялат паччахьалкхен приемни пункташка сихагIа дIаккхоачийтилга юрта къахьегамхой таханара лоархIамера декхар да.

ПХЕ ШЕРА ЗАДАНИ КХОАЧАШЪЯЬЙ

Пхе шера плани пятилетка тIеххьарча шера задании ханал хьалха кхоачаш а еш, КПСС XXV съезда сийленца накъаяхара шерра социалистически яхь йоаржаьй СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбината производствай, цехий, смений коллективаша. Яхье баьнараша бизза пайда нйбу шоай торонехи кхоачамехи. Цудухьа товарни продукци арахецарен из маьхала яккхарен ворхI бетта план 26 июле кхоачашъяьй химикаша. Укх юхедисача деношка планал совгIа ара а хийца август бетта календарагIа цар реализаци ергья ши миллион гаргга сома маьхерча химически продукцена.

Социалистически яхье яьначa комбината производствашта юкъе хьалхара моттиг яьккхай феноли ацетони арахецача производства коллективо. Товарни продукци арахецара ворхI бетта план 24 июле кхоачашъяьй цо. Паччахьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа цо арахецаргда 900 эзар сома маьха феноли ацетони.

Товарни продукци арахецара пхе шера план 27 июле кхоачаш а еш боккха къахьегама толам баьккхаб цу производства химикаша. Ер шу чакхдалалехьа тIайоагIача пятилетка чотах цар арахецаргья итташ миллионаш сомий маьха товарни продукци. Уж толамаш доахача къаьстта дика хьа а хьегаш социалистически яхье хьалха латташ хиларца белгалъяьнна я цу производствана чуйоагIача Ныржов Валентин Иванович, Кудрявский Александр Васильевич, Сулин Михаил Кузьмич керте латтача цехий коллективаш.

А. ТЕТЕРЕВА,
Грозненски химически комбината планови отдела инженер - экономист.

ДЕПУТАТА ДИ

Самардийнахьа Грозне хилар къахьегамхой депутатий Грозненски городской Совета вIаштIехьдаьккха депутата Ди.

Депутата статусах доклад йир Грозненски городской Совета исполкома председатела В. М. Шамардина.

Город Грозный хоржамашкара хоржамашка йолча ханъюкъа дегIа мишта енай, города кхоане мишта хургья дийцар Грозне керттерча архитектора нов. Берковича.

Къахьегама законодательствах депутата ха дезар довзийтар республика юстице министерства сектора заведующе нов. Кригера.

Депутаташа даьча хаттарашта жопаш делар.

Укх деношка Грозне чакхъяьлар къонача электросварщикий республикански конкурс. Конкурсе дакъа лоацаш хилар Грознерча предприятешкара: «Грознефтехимремонт» трест, «Электроприбор», «Пищемаш» заводашкара, химкомбинатера, иштта кхыйолча предприятешкара дикагIбола электросварщикаш. Конкурсе «чемпион» яха сийлен цIи яьккхача Грозненски МУС № 7 треста къонача электросварщика Тищенко Геннадена аькха тIа гIолла хьерчаю цIе лентеи ВЛКСМ Сийлен грамотеи елар.

СУРТА ТIА: Г. Тищенко.
В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

СОВЕТСКИ СОЮЗА ДЕЛЕГАЦИ ХЕЛЬСИНКЕ ЯХАР

Европе кхерамзлен цхьана гIулакхаш леладарен совещане чакхйоалача этапаца дакъа лаца 28 июле Москвера Хельсинке яхай Советски Союза делегаци.

Делегацена керте латт КПСС ЦК Генеральни секретарь нов. Л. И. Брежнев.

Делегацеца ба КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министр А. А. Громыко (делегацена керте латтачун заместитель), КПСС ЦК член К. У. Черненко, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра заместитель А. Г. Ковалев.

Делегацеца цхьана Хельсинке бахаб КПСС ЦК Генеральни секретара помощникаш А. М. Александров, А. И. Блатов, ТАСС генеральни директор Л. М. Замятин, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра заместитель И. Н. Земсков, СССР МИД коллеге членаш Г. М. Корниенко, А. И. Бондаренко, кхыбола официальни нах.

Вокзале нов. Л. И. Брежневи делегаце членаши накъа боахаш хилар новкъостий Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, КПСС ЦК членаш Б. П. Бешев, В. В. Кузнецов, Г. Э. Цуканов, Н. А. Щелоков, КПСС ЦК членалла кандидат С. К. Цвигун, КПСС Центральни ревизионни комиссе членаш К. М. Боголюбов, М. С. Смиртюков, Г. К. Цинев, КПСС ЦК Генеральни секретара помощник В. А. Голиков, КПСС ЦК гIулакхий управляюще хьалхара заместитель М. И. Кувшинов.

Делегаци накъайоаккхаш кийчъарашца вар Финляндски республика гIулакхашта СССР-е ханна поверенни вола Юрки Аймонен.

(ТАСС).

* * *

ХЕЛЬСИНКИ, 29 июль. (ТАСС спец. корр.). Тахан Европе кхерамзлен цхьана гIулакхаш леладарен совещани чакхйоалача этапе дакъа лаца Финлянде столице кхаьчай Советски Союза делегаци.

Советски Союзеи Финляндеи паччахьалкхений байракхашца кийчъаьча вокзале Л. И. Брежневаи делегаце членаштеи накъабаьхка бар Финляндски Республика Президент Урхо Кекконен, Финлянде кхыча мехкашцарча гIулакхий министр О. Маттила, кхыбола официальни нах.

Советско - финляндски доазон тIа Л. И. Брежневна накъа а баьхкабар. Хельсинке кхаччалца накъавоаккхаш а хилар Финлянде премьер - министр К. Лийнамаа, Финляндера СССР посол В. С. Степанов, СССР-ра Финлянде посол Я. Халлама.

Накъабаьхкараштa юкъе бар социалистически мехкий дипломатически представительствашта керте латтараш.

Л. И. Брежневга дIайха моаршал хеттар Хельсинкерча советски учреждений болхлоша. Бераша цIеча гвоздика букеташ делар КПСС ЦК Генеральни секретаран Финляндски Республика Президентаи.

ДIакхаьчача Финляндски Республика Президента У. Кекконена сийлен хьаьший солоне вийхар Л. И. Брежнев, хIаьта цига лоацца къамаьл а хилар цар.

Вокзала хьалхашкарча майда тIа а резиденце дIакхаччалца а КПСС ЦК Генеральни секретарига Л. И. Брежневга моаршал хетташ бар Финлянде столице баха нах.

СОВЕЩАНЕ ДЕЛЕГАЦЕШ КХАЧАР

ХЕЛЬСИНКИ, 29 июль. (ТАСС спец. корр.). Тахан Хельсинке кхаьчар Европе кхерамзлен цхьана гIулакхаш леладарен совещане дакъа лоацаш долча дукхача мехкий делегацеш.

Столични аэропорте хьакхаьчача делегацешта накъавена вар Финлянде Республика Президент У. К. Кекконен.

ЕВРОПЕ МАШАРИ КХЕРАМЗЛЕИ ХИЛИЙТАР ДУХЬА

ХЕЛЬСИНКИ, 30 июль. (ТАСС спец. корр.). Тахан укхаза «Финляндия» яхача Двореце торжественни кьале шин болх бе йолаелар Европа кхерамзлени цхьана къахьегарен дешашта хетаяь йолча совещане тIеххьара этап. Континента вахара исторе чухь эгтара хьалха вIашагIкхийттаб укхаза 35 паччахьалкхен кертера кулгалхой Европа машареи, кхерамзлени, цхьана къахьегарен орлангара проблемаш юкъа аьна.

12 сахьат даьнна ха. ДIайолалу хьалхара заседани хьаеллара торжественни церемони. Гулбеннараш моаршал хоттащ къамаьл дир Финляндски Республика президента Урхо Кекконена.

Ни. З. М. БАГАЛОВАЙНА, М. А. СЛУЦКАЯЙНА, Н. Д. ХАДЖИЕВАЙНА, И. Г. ЧИПИЖЕНКОЙНА Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни артистка сийлен цIи ялараx дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Театральни искусство дегIадоаладеча дика гIулакхаш карагIдувлараx Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни артистка сийлен цIи лойла:

Багалова Зулейхан Мутушевнана — Нурадилов Ханпаши цIерагIча театра артисткана.

Слуцкая Мая Аркадьевнана — М. Ю. Лермонтова цIерагIча театра артисткана.

Хаджиева Нелла Джемалдиновнана — Нурадилов Ханпаши цIерагIча театра артисткана.

Чипиженко Ирина Георгиевнана — М. Ю. Лермонтова цIерагIча театра артисткана.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

г. Грозный,
1975 шу. 25 июль.

СВЕРДЛОВСКИ СТУДЕ КИНО ДОАХАЧА ГРУППА КОЛЛЕКТИВАНА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Нохч-ГIалгIайченахи республика къахьегамхоехи къаьгта образнои дувца «Вай республикаx дола дош» яха полнометражни шераэкранни бесбола документальни фильм хьадараx Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Свердловски студе кино доахача группа коллективана.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

г. Грозный,
1975 шу. 25 июль.

ВОРХI БЕТТА ПЛАН — ХАНАЛ ХЬАЛХА

Республика промышленни предприятеша шерра яьржа социалистически яхь леладраx ханал хьалха, 28 июле кхоачашъяьй промышленни продукци маьхала яккхарен керттера продукци арахецарен ворхI бетта план.

Июль бутт чакхбалале планал совгIа миллион сома маьха продукци арахецаргья предприятеша. цу юкъа дукха мехкдаьтта, газ, элекроэнерги, сийрда мехкдаьтта продукташ, мехкдаьтта химе продукци, машинаш, прибораш, дахча, пиломатериалаш, фанера, чура а тIера а пазата барзкъаш, швейни изделеш, кхачан продукташ, иштта бахача наха эша кхыйола продукци а.

Дукхача предприятешка дегIаденад продукци арахецилга, лакхъеннай къахьегама овсарлеи производства эффективности.

Социалистически яхье хьалхалаттачареx я «Октябрьнефть» мехкдаьттеи гази йоаха управлени, СССР 50 шу дизара цIерагIа йола химкомбинат, В. И. Ленина цIерагIа грозненски мехкдаьтта чакхдоаха завод, производственно - товарни контора, «Электроприбор», «Пищемаш», «Нефтегазпромавтоматика» СПКБ опытни завод, Гудермесски медицински инструментий завод, ацетонови завод, швейно-производствени объединени, виноконьячни комбинат, химзавод, иштта кхыраш а.

В. ЮДОЛОВИЧ.

МАШАР БЕЗАРИЙ КОНФЕРЕНЦИ

Селхан Грознерча пионерий Двореце хилар Нохч-ГIалгIай республикански машара тIехьа барий конференци. Укхаза гулбеннабар республика ерригача районашкара викалаш. Нохч-ГIалгIай республикански машара тIехьа барий комитета секретара, Нохч-ГIалгIай историе, метта, литература Iилма-тохкама институтa йоккхагIйолча Iилман болхлочо З. К. Джамбулатовас доклад йир конференце.

Машар лорабара йолча Советски Комитета Сийлен грамоташ дIаелар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара нов. Бузуртанова Царна юкъе бар писатель А. Х. Боков, Грозненски мехкдаьтта института бухгалтер Н. П. Черванева, КПСС Урус - Мартановски райкома хьалхара секретарь А. Д. Кагерманов, Нохч-ГIалгIай историе, метта, литература Iилма-тохкама института йоккхагIйола Iилман болхло З. К. Джамбулатова, кхыбараш.

Нохч-ГIалгIай республикански машара тIехьа барий комитета председателалла Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета проректор Ш. И. Пайзулаеви секретаралла Нохч-ГIалгIай историе, метта, литература Iилма-тохкама института йоккхагIйола болхло З. К. Джамбулатоваи хоржаш чакхбаьлар конференце болх.

М. БОТОВ.

НОАХАЛИЙ БУВЗАМ

Къахьегамхой хьинарои цар творчески уйлашен хьакхеллача дуккхача массови боламаштеи починнаштеи юкъе ший къаьстта моттиг дІалоац наставничества. Цо къаьгга хьагойт вайга ноахаленашта юкъе латта бувзам, болхлой класса, колхозни крестьянства, интеллигенце идейни сакхетами социальни хьинари лакха хилар, юххьанца болх бе оттача кагирхой вахара кхелаш цар шоай дулхах-цІех дола гІулакх санна бехктокхаме хеташ леладеш хилар.

ХІара шера заводерча цехашка, колхозни фермашка, гІишлон площадкашка къахьега болалу профессионально-технически училищаш, техникумаш чакхъяьха бІаьш эзараш бола кагирхой. Цига дуккхадар довз царна: нах, ший тайпара производственни процесс, къахьегама дисциплина. ТІаккха кагийча нахахи мехкарехи хІаравар хилац цу сахьате нахаца, балхаца дІатарвала могаш. Цигга чІоагІа лоархІам болаш хул балха говзал йолча боккхагІчар царна шоай лоІамагІа ду новкъостал.

ХІанз наставничество республике тІа-тІа шерагІа яржаш латт. Из организационно чІоагІлуш а йІаьхегІа опыт йолаш а хулаш йоагІа.

ХІанз Нохч-ГІалгІайчен предприятешка кагирхой 1600 наставник ва. Царна юкъе ба коммунисташ, кадрови болхлой, къахьегама ветеранаш, халкъа боахама специалисташ. Заводашка, фабрикашка, боахамашка болх беш я 50 наставникий совет.

Наставничество дегІайоалаяра Октябрьски районе бу болх тІаберзабаь ба ийслагІча пятилетка заданеш ханал хьалха кхоачашъяраи КПСС XXV съезда баха ма-боагтІара накъабахараи къахьегамхой оарцагІбахар духьа.

Районе кІезига бац наставника декхар тІадиллаи из гІулакх шоай лоІамагІа кхоачашдеши бола нах. Машиннаькъа Грозненски отделене предприятешка из сий дола гІулакх кхоачашдеш ва 140 кадрови болхло. Иштта, вагонни локомотивни депошка, сигнализацеи бувзамеи дистанце болча наставникаша цІаккха шоай хан низи кхобац къонача тІехьеи шоай йІаьхий опыт дІаялара. Цу даькъе вагонни депо белгалбаьнаб слесараш коммунисташ Ю. И. Моисеев, Г. К. Тихонов.

Балха эша новкъостал дарал совгІа кагирхошта дІайовзийт шоай предприяте, цеха истори, мукъайолча хана цар мишта салоІ, деш хьож.

Депо юххьанца болх бе волалуча къонача сага гІо дара опыт йола мастер тІачІоагІву. Слесарь В. А. Шакшуев наставник а волаш дукха болхлой хьалкхийннаб предприяте. Царех цхьабараш хІанз шоаш а ба лакха квалификаци йолаш а дешаш а.

В. Хромых депо балха венача хана къона вар, балхах ца кхеташ хиларца хІама хаттара букъожабеш, эхь хеташ вар. Из шийна хьатІа а ийца даим цунна эшачунга хьожаш хилар нов. Шакшуев. ХІанз Владимир тІехдика специалист, хьинар дола комсомолец, депо дикагІвола дружинник санна лоархІаш ва коллективе.

Района коллективашка вІашагІъеххача Советаша боккхача лоархІаме болх бу. Цар къестаду кагирхошта кадрови болхлой тІачІоагІбар, дикагІболча наставникий опыт хьаІоаяь йоаржаяр, наставникий болам шербара планаш уттаяр санна дола дешаш.

Районе кІезига яц бокъонца интернациональни йола коллективаш. Масала хьаьа мегаргья Октябрьски бурувдеттача балхий управлене мастера-наставника А. И. Оралина кулгалду буровой коллектив. Укхаза къахьегаш ба тайп-тайпарча къамех бола нах, хІаьта царех ахаш нохчий гІалгІайи ба. ЧІоагІа барт тайна, вІаши новкъостал деш оамал йолаш ба цу коллективацара нах, цудухьа балха тІа доккхий толамаш доах цар.

В. И. Ленина цІерагІча Грозненски мехкадаьтта чакхдоахача завода воккхагІвола оператор Амхадов Лечи Амхадович производстве даим хьалха латташ хьавоагІа, из коммунистически къахьегама ударник ва.

Цо хаддаиза новкъостал ду къоначарна балха говзал караерзаяра, царна юкъе кхетама болх бу. Иштта, цо гІо даь дуккхача къамех бола кагий нахи мехкарийи хІанз тешаме шоай вахара моттигаш хьа а лийца къахьегаш ба.

Царна професси Іомаяь Іайнавац из. къахьегам безаш, халкъий доттагІлеи уйлаца баккаш хьогбола уйлаш чуйосаю царна. Вазза саг ваь Лечи Амхадовас ший воІах Лемах а. Юххьанца оператора гІонча говзал Іома а яь сайрийнарча школе, тІаккха Грозненски мехкадаьтта института сайрийнарча отделене дешаш хинна из хІанз установка начальникалла болх беш ва. Цул совгІа цехови партийни организаце секретарь, завода парткома а КПСС райкома бюро а член ва из.

Дукха ка я «Красный молот» заводе № 2 йолча цеха токарь Жмакин Виктор къахьегаш вола. Производстве хьалха латтар хинна ца Іеш дика наставник а ва нов. Жмакин. Дукха ха йоацаш заводе болх бе волавеннача Григоров Николая шефство лелае болавелар из. Ше хьадеча хІаман духтІавала гІерташ вале а юххьанца духьалъуватта халонаш эшаяра, чоалхане декъаш къоастадара бІубенна вацар къона саг, цудухьа цун керта чу дІачІоагІъяла тарлора шийна говзал караерзае могарг ца хиларах йола уйлаш. Кхоачашъяцар Николая сменни заданеш а. Нов. Жмакина новкъостал дир цунна балха къайленаш йовзара, ший низах из бІубенна хилийтара, професси дуккхагІа езаяллийтара. ХІанз балха норма 120 — 130 процент кхоачашъю нов. Григорова.

Вай мехка хулаш долча социально-экономически хувцамаша керда декхараш хьалхадика уттаду болхлой класса керда ноахале хьалкхеяра даькъе. Из дика кхетадеш ва СССР Лакхехьарча Совета депутат, Малгобекски бурувдеттача балхий управлене мастер Эмурзиев Хьамида Шарпудин. Цо кхетамца юкъеоз бригадацара кагирхой материалашта, электроэнергена, реагенташта кхом бара, оборудовании запасной оатхалашка хьурмат деш лелаяра чакхйоахача мероприятешта. Цу хІахача эІамигача сага ший говзала къайленаш йовзара бола безам совбоаккх.

ХІанз республике тІа-тІа дукхагІа хул механизатора говзал караерзае безам бола кхалнах. Иштта, «Горячеисточненский» совхоза комбайнера Дудуркаева Каметас нохчех болча кхалнаьха группана ший професси Іомаю. ХІаьта Шалински «Сельхозтехника» объединене шофер йолча Газимгева Уме дІададахача шера кхаь йоІа ший говзал дІайовзийтай.

Партийни, общественни организацеш декхарийла я наставникий болам кхы а шерагІа боаржабе. Массанахьа вІашагІйохха еза советаш, методически кабинеташ. Цар цу балха йола опыт хьаІоаергъя, карагІдаьннарг де эшараш белгалдоахаргда. Бахьа тохкамо хьахьокхачох, массанахьа цхьатарра йоакхо яц кагирхой а наставникий балха а. Цудухьа цу коллективашка дукха хувцалуш хул болхлой. Иштта лоархІам болаш гІулакх да беррига къахьегараш социалистически яхьа юкъеозилга, къахьегама хьалаш тоаделга, къонача вахара а салоІама а хьалаш хьаделга. Цу тайпара хьалаши Імерза а гІоновкъостал дара кийча бола а боккхагІбола новкъостии болча коллективера, болх а бита, атта дІагІоргвац кагирхо.

П. ХОРОШИЛОВ,
КПСС обкома пропагандаи агитацеи отдела инструктор.

ПХЕ ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬРАШ

КОЛЛЕКТИВА СИЙ ЛАКХА ЛОАТТАДЕШ

Предприятеца шоай вахара, къахьегама никъ бийза, балха профессеш цига караерзаяь хІанз къахьегама ветеранаши наставникаши лоархІаш а цатех коллективо доккхал деш а дукха болхлой ба ГІ. Ахриева цІерагІча Назрановски «Электроинструмент» заводе. Уж ба шоай а предприяте коллектива а сий лакха лоаттадераш. Царех цаІ ва литейщик Гизатулин Мубаракша Шавилович. Ше къахьегаш волча цеха болхлошта меттел сиригача завода болхлошта а дика вовзаши цар чІоагІа лоархІаши ва из. Тамашийна хьинар долаш, производствах лог лазаш, ший новкъостащца та хови. Іимерза саги тешаме новкъости ва Мубаракша Шавилович оал цунах завода болхлоша. Иштта из хилаах лаьннад цуа сий коллективе.

Завода болхлошта юкъе къаьнагІчаоех ва коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цІи лелаеш вола литейщик. Йоккха опыт Іоаяьй цо цига болх беш волча шерашка. Нагахьа говзал яц цига цунна болх бе ца хови. Ший балха опыт, дикагІйола методаш дІа а йовзийташ Мубаракша хьалкхебаь итташ къона специалисташ ба заводе. Цар балха тІа каяьлча, моллагІа хІама шийга хатта уж баьхкача а чІоагІа дега тоам хул цунна. Хьул ца еш йовзийт цо ше доахача къахьегама толамий къайленаш.

— Духхьал хьинаре къахьегаш башха-дика толамаш дахарах, ший новкъосташта гІо даорах декхар кхоачашдаь вьаннилга лоархІац тха Мубаракша Шавиловича, — йоах цунах цеха кулгалхоша. Заводе моллагІа шІадолалеш дола кердадар эгара хьалхарчарна хьал а лаьца къахьегама вахте оттачарех ва из. Пхе шера заданиц лиъ шера кхоачашъяра йола инициатива оаьза хинна тІа а шийна эгара хьалхарчарна цу даькъе социалистически декхараш тІайийнар цо. Уж ханал дуккха хьалха кхоачаш а деш ший пхе шера задани 1974 шера апрель бетта кхоачашйир цо. Иштта ший новкъосташта хьокхам телаш ше лелаеча коммуниста цІера сий даим лакха лоаттадеш къавоагІа из.

Хьинаре къахьегаш цо хьабеча къахьегама никъ сийдолаш хилара тешал ду Мубаракша Шавиловича тайннача дезача совгІаташа. БархІагІчен ийслагІчен пятилетка шерашка цо даьха башха-дика къахьегама толамаш белгала а доахаш цунна еннай Октябрьски революце орден, ленински юбилейни медаль, «1974 шера социалистически яхье котваьннар» яха сийлен знак, дукха сийлен грамоташ, ахчан премеш.

КПСС XXV съезда сийна къахьегама вахте а этта ше лаьха къахьегама толамаш кхы тІа а тоадеш ва Мубаракша Шавилович.

Арахеца продукци дукхагІа, дикагІа, дІадолар кІезигагІа долаш хулийтаргья яхача декъвизах къа а хьегаш маІаца накха ийсси цаоел тІехи къахьегаш дукха кхалнах ба заводе. Юххьанца завод болх бе йолаенача шерашка нагахьа мара кхалсаг ийслацао завода цехашка, хІанз цаоех нагахьа лех яц къахьегаш дукха кхалнах боацаш. Царех дукхагІбараш башха дика производственни хиларах таьара шоашта хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдеш ба. Иштачаоех я фрезеровщица Тамасханова Саварбика Хьава. Ший нормаш дикка тІехкхоачашъярал совгІа ше кийчъю продукци дикеи тІехмара хилийтац цо. Пхилетка кхоачашъяра тІайийца хинна социалистически декхараш ханал дукха хьалха кхоачаш а деш ший пхе шера задани дІададахача шера апрель бетта кхоачашйир Хьавас а.

КарагІдаьнначох кхоачамбаь Іеш яц шеора социалистически яхь а йоаржаяь хьинаре къахьегаш йола бригадаш. Царна юкъе хаддаиза хьалха латташ я токарой балха тІа йоккха опыт йола токарь Дзармотов Мусса комсомольско-кагирхой бригада. «Тахан баькха къахьегама толам, кхоана норма хила еза» яхача уйлаца къахьегийт цо бригадерча комсомольцашкеи кагирхошкеи. Къахьегамеи производственни дисциплинеи тешкхаеш моттигаш ийслац бригаде. Цуи кертердао да бригада кулгалхочо ший коллектива къахьегам кхетамца вІашітІехьбаккхар, хІаранегара доагІар хьалехаш хилар.

— Іа дош луча хана дулургдий а хьеже уйла а яь ала, нагахьа санна дош деннадале кхоачашде, — йоах комсомольца Муусас. Иштта уйла йолаш ба бригадера бероига болхлой а. Цудухьа деиграра денга дикагІа хул бригада довха къахьегама толамаш.

Дика кулгалхои организатори хинна Іац Уматгиров Мусса. Из башха дика производственник а ва. Из иштта хилар къаьта хьахьокх дІададахача шера сентябрь бетта ший пхе шера задани кхоачаш а яь цу хана денз кхы а ший хьинар айдаь тІайоагІача юбилейни пятилетка чотах къахьегаш хилар. Даим а иштта хьинаре къахьегаш хиларах цеха болхлошта юкъе хьалхарчаоца еннай цунна коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цІи, «1974 шера социалистически яхье котваьннар» яха сийлен знак, «За доблестный труд» яха медали.

Хьинаре къахьегаш волладешехьа общественни вахаре дакъа лаца а ха кор дайоагІа цунна. Массаза а дика кхоачашду цо пенгазета редактора декхараш.

Итташ болхлой ба заводе цаІ санна массехк балха говзал йолаш тІехдика къахьегама толамаш доахаш. Цар цІераш йоахача хана хьалхарчаоца цІи йоакх Дидигов Ахьмада Іадрахьмана. Цхьаккха участок яц заводе цунна болх бе ца ховш. Токара, строгальщика, шлифовщика, зубофрезеровщика, слесара, кхыча профессех йолча станокаш тІа дика болх ба ховш ва Іадрахьман. Иштта из хиларах цун новкъостаща оал цох тха профессионал аьле. Цехера моллагІа специалист цамогаш хинна е кхы бахьан нийсденна цІагІа висача бехктокхамегІарча участке дІа а этте болх бу. Массехк балха говзал йолаш хиларах тавра балха тІа дика ка а йоал. Юкъера лаьрхІача хІара сменагІа нормаш 125—130 процент кхоачашъю. Укх шера февраль бетта кхоачашйир Іадрахьмана ший пхе шера задани.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

СУРТА ТІА: (аьрдехьара аьттехьа) литейщик М. Гизатулин, фрезеровщица Хь. Тамасханова, токарий бригада бригадир М. Дзармотов, токарь І. Дидигов.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ПРАКТИЧЕСКИ НОВКЪОСТАЛ ДЕРГДА

Укх деношка дукха нах гулбеннабар Назрановски района культура ЦІагІа. Укхаза бар хьалхалатта кхалнах — района къахьегамхой, Къилбаседа-ХІирийчен Пригородни районера, Нохч-ГІалгІай АССР Малгобекски Сунженски районашкара баьхка хьаший. Района кхалнаьха VI конференце гулбеннабар уж.

Конференци хьайийлар КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара С. М. Бекова.

«Советски кхалнах — коммунизм хьалъеча хьинаре дакъа лоацараш» аьнна доклад йир Назрановски райисполкома председателя заместителa М. М. Котиева.

Коммунистически парте цахаддаш еш йола йоакхо бахьан долаш гІалгІай, нохчий, иштта кхыча къамий кхалнаха вІалла а йоацув ца ховчара сердалонга. Іилмага бодача новкъа боккха тІа баьккхаб. Кхалсага хьакъехьа бІаьшерашка хьаьнна во оамалаш, отношенеш дІаяхара дукха къахьега дийзар областной партийни организаце. Дына фанатизмаца лоаттабеча къоамца бувзабенна бар из болх. Тахан доккхал а деш ала йиш я вай республика халкъа боахаме 160 эзар кхалсаг болх беш хилар.

Царна юкъе кІезига бац коммунистически къахьегама хьокхам гойтараш а. Масала, 1974 шера 270 центнер чуэца декхараш тІайийнача метте хІара гектара тІара 690 центнер свеклаш чуера Урус-Мартановски района «Горец» совхоза свеклаш лелаеча Абуева Зулиас; декхарех 3800 килограмм дукха езача хІара фуражен Іаттагара 4370 килограмм шура яьккхар СССР Лакхехьарча Совета депутата, «Октябра 40 шу» яхача совхоза доярка Даурбекова Зинас; Грозненски района «Ермоловский» коатІарча оалхазарий совхоза доярка Кадырова Яхас яьккхар хІара Іаттагара 4035 килограмм шура. Шера дІаяйзай Социалистически Къахьегама Турпалаш болча Л. Баракоевай, М. Ушаковай, Т. Летковскаяй, Т. Муслимовай, кхыбарий цІераш.

Халкъа боахам дегІабоалабеча толамаш дахарах правительства йоккха нагорадаш еннай Нохч-ГІалгІай АССР-ча 384 кхалсага. 51 кхалсаг я «Къахьегама ветеран» яха медаль еннарашта юкъе. РСФСР, Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни лор, РСФСР, Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни хьехархо, кхыйола сийлен цІераш еннай республикерча 200 гаргга кхалсага.

ШІадахача ах шера дика производственни а технико-экономически а хьокхамаш даьха дукха коллективаш районе хилар белгалдаьккхар докладчика дІахо ше деча къамале.

КПСС XXV съезда хьалхарча социалистически вахте а этта шоашкара коммунистически къахьегама хьокхамаш гойт трикотажни фабрика швеяша Угурчиева Лизас, Капиева Любас, вязальщица Аушева Асмас, кхычар. ХІара денна нормаш 120—130 процент кхоачашъю цар. Иштта дика болх беш ба Ремстройучастка болхлой Астимирова Насыпхан, Местоева Марем, Аушева Шарипат, района кхы дукхахача предприятешкара кхалнах.

Районе хержай 18 кхалнаьха совет. КПСС XXIV съезда решенеша дІадеххача тайпара кхалнаха идейно-политически кхетам балар, района производственни а общественни а вахарера цар дакъа мадула дегІадоалалар, цІен-ноашой общественни къахьегама юкъеозар, бахача наха атеистически а интернациональни а кхетам балар, кхалнаьха производственни-бытерча гІулакхашца дувзаденна дола дІаяхача замах юхедиса во хІамаш дІахар да цар кертера декхар.

Дика вІаштІехьбаьккхаб болх коммунист Аушева Лида председатель йолча «Электроинструмент» заводерча, трикотажни фабрикерча, ВЛКСМ член Мальсагова Мадинас, райпромкомбинатерча Цечоева Мадинас кулгалдеча советаша.

Цхьадола дика хІамаш карагІдаьннадале а, — белгалдаьккхар докладчика, — кхалнаха юкъера организационни кхетамеи болх леррІа вІаштІехьбаьккхара даькъе дукха доархІамера кхоачамбоацараш долга. Районерча маІача нахал дына влиянеа кІалхарбоваьза бола кхалнах дукха а дукхагІа хилар хьахьокхаш я хоалам болла республикерча социологически даннеш. Саг йодаро низагІа маьре дІаялар, дукха истий кхувлар, ШариІатагІа Іаьдалах кхалсагах мах бар, вордув даккхар — далар санна дола дынах, дІаяхача замах юхедиса во гІулакхаша традицеши хьаллувцаш барш цІен-ноацошта юкъе дукхагІа ба. Масала: дукха ха йоацаш 2 бери сесаги кІала йоллаше Д. Хашиева йоалларах парте райкома бюро КПСС членаллара ваьккхар Назрановски совхоза болхло Кодзоев Хож-Ахьмад. Ала деза комсомолкана Хашиевайна карагІдаьннар ца дувцаш хІанзарга яьннача комсомольски организацех а.

Доклад чакхъяьлча, прениска хьалхагІа къамаьл дир юта боахама болхлой профсоюза райкома председателя нов. Оздоевас. Хьалхарча дун доархІамерча даькъе хьайбай боахаме а лоацаш доккха дакъа лоац районерча кхалнаха юта боахам дегІабоалабеча. Дукхача доярхаша тІехкхоачашъю шура яккхара планаш, дудухьа правительствени совгІаташ, премеш а луш. Цунца цхьана цхьадолча боахамашка лоракай къахьегама хьалаши салоІамеи леррІа вІаштІехь ца хахар а цу деша йоахо е езалга а белгалдаьккхар нов. Оздоевас.

400 кхалсаг я тха фабрике болх беш, аьлар трикотажни фабрика комсомольски организаце секретара Л. Эсмурзиевас. ИйслагІа пятилетка тІехьъчча шера продукци арахецара план 29 октябре кхоачашъяра, съездо болх беча деношка кхоаьчча материалех болх беш, трикотажни цхьан звенона знак качества дулга вІаштІехьдаккхара кхыдараша дола социалистически декхараш тІайийцац цар. Сона хетарахьа доккхагІча даькъе кхалнахах латтача тха коллективо уж декхараш толамца кхоачашдергда, — йоах Эсмурзиевас.

ЧІоагІа тІоараш а тохаш тІайийцар конференце доакъашхоша къамаьл де трибуна тІаьнна Къилбаседа-ХІирий АССР Пригородни района делегаце кулгалхо Г. Газдиева. Цо дІаделар лоаллахарча Пригородни района кхалнаха Назрановски района кхалнахага къахьегамхошка дайта леза моаршал, къахьегаме, вахаре камаьхал ялар ловш ловца а боаккхаш. Иштта цо Іодийшар КПСС Пригородни райкомои райисполкомои Назрановски района кхалнаьха конференцега дайта дег тІара моаршал. Цо делегаташта дийцар Назрановски районаца социалистически яхь лелаеча Пригородни района къахьегамхой толамех, КПСС XXV съезда совгІаташ кийчдара дола новкъостали доттагІали чІоагІдара тІа а хьехаш.

Иштта конференце дІахо проходора нов. Хайдарханова, районо заведующе нов. Калашникова, Нохч-ГІалгІайчен пичателий правлене председателя нов. Ахматовас, паччахьалкхен Нохч-ГІалгІай университета доцента нов. Мальсаговас, «Электроинструмент» завода профсоюза завкома председатела нов. Евлоевас, кхычар.

Районни кхалнаьха совет, кхалнаьха республикански конференце бахийта делегаташ хоржаш района беррига кхалнах 1975 шера план 20 декабре кхоачашъяра, иштта кхыдараш тІахьехаш чакхъяьлар конференци.

А. САГОВ,
тха собкорр.

Нов. Б. Ф. РУГЕВИЧА
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен Грамота яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Республика общественни вахаре хьинаре дакъа лацарах, къахьегамхой коммунистически уйла йолаш хьалхкебеча беркате болх барахи ваьча дийнахьа денз кховзткъе итт шу даларца дувзаденнеи Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен Грамота лойла нов. Ругевич Борис Францовича — персональни пенсионера.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

г. Грозный,
1975 шу, 25 июль.

Нов. В. В. РОГОВНА
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен Грамота ялрах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Юртбоахама организашка дуккхача шерашка беркате болх барахи ваьча дийнахьа денз кховтакъе итт шу дизарца дувзаденнеи Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен Грамота лойла нов. Рогов Виктор Васильевича — 1925 шера денз КПСС члена.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

г. Грозный,
1975 шу, 25 июль.

Нов. А. Г. ШВЕДСКЕНА
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен Грамота ялрах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Партийни организашка дуккхача шерашкеи беркате болх барахи ваьча дийнахьа денз кховзткъа шу дизарца дувзаденнеи Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен Грамота лойла нов. Шведский Александр Тихоновича — гор. Грозверча КПСС Старопромысловски райкома организационни отдела заведующена.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

г. Грозный,
1975 шу, 25 июль.

Нов. В. А. КАН-КАЛИКА
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен Грамота ялрах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Общественно-политически вахаре хьинаре дакъа лацарах и советски искусства даькъе дуккхача шерашка творчески болх барахи Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен Грамота лойла педагогически Іилмай кандидата Кан-Калик Виктор Абрамовича — Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен университета воккхагІволча Іилмай болхлочоа.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

г. Грозный,
1975 шу, 25 июль.

КЪАХЬЕГАМЦА КОРАДАЬД ДОТТАГІАЛИ ИРАЗИ

Дукхача къамех нах ба «Чечингсельстрой» треста № 921 йолча дІа-юха лелача механизированни колонне гІишлош хьалъеш. Цхьан нанас баь вежарий йижарий санна шоайла безаме болаш хьинаре къахьегаш боахк укхаза нохчий, эрсий, гІалгІай, украинаш, гІумкий, татараш, хьмалой кхыча къамех бараш. ТІехь-тІехьагІа кхы а чІоагІлуш, хоалуш доагІа царна юкъера вошал, доттагІал. Цудухьа, хоза яьнна бІаьстий санна хоза да цар вахар, лелар, къахьегар. 1939 шера Нохч-ГІалгІай мехка вахка веда Казанера татарий къамех вола Камалиев Акмаль Камалиевич а. Цу хана денз вай республике бахача къахьегамхоша шоай хьамсара воша лоархІаш, доккха сий а деш цунна вахар, лелар доалаш хьавоагІа из. ХІанз кховзткъеи воххІ шу даьнна Акмаль Камалиевич, укх таханара пенсица а ше эІамига саг волаш санна хьинаре къахьегаш доккха балха толамаш доахаш ва. Іуйрийна воххІ сахьат даьлча болх бе йолалу ПМК 921 кІирахи цементахи маркхалаш ду узел. Из хилаза баргбоцца гІишлошъерашта чІоагІа эша «кхача» кийчбеча узлана кулгалдеш ва цІаккха кхавала уйла йоаца Акмаль Камалиевич. Іуйрийна массанел а хьалхагІа хьавоагІа из балха. Ший новкъостий хьабахкалехьа кІира йошаева установкана, хий хьалдоахача насоса, электромоторашта, маркхалаш деча мешалкашта тайп-тайпара гІулакхаш де дезаш хул из. Дукха ха ца йоаеш, сиха царга хьеже чакхбоал бІаргабра сийдола Акмаль Камалиевич. Массехк шу даьннад цо цу узле болх бу. Дувца хабар доашаш дика Іомаяьй массайола механизм, царех йоакха тайпара оатхалаш. Цудухьа бІара ма хьежженгехьа а хов цунна даьтта тоха деза подшипникаш, чІоагІъе еза оатхалаш малагІаш я.

ВорхІ сахьат палалехьа царна де эшаш хинна гІулакхаш дийя йистеволл из. Цул тІехьагІа кхы ха ца йоаеш дІайолайолийт цо ший узел тайп-тайпара гІишлош хьалъеча эша маркхалаш де. Сарралца ца соцаш болх беш хул из.

Акмаль Камалиевича кулгаллеча узле болх беш ба нохчий кхалнах Артаханова Асмаьика, Исаева Зайнап, эрсе Паринева Анна, гІалгІа Оздоева Рая. Толамаш доахаш хьинаре болх барна ПМК гІишлошъерашна доккха сий деш кхалнах ба уж. Тоьал ха я цар укхаза цхьана йижарий болаш санна шоайла Імерза болаш къахьега. Цар сий деш хьавоатІа Акмаль Камалиевич а. Цу цхьа дезал санна барттайна къахьегача болхлоша хІара доагІача дийнахьа — 20—22 автосамосвал дІайоккхийт кІирахи цементахи баьча маркхалах етте.

Форда тІа лелача доккхача теплохода капитан ше волаш санна, железобетонни бІоагІий а дегІа лакха яьча установка шоллагІча этажа тІа латташ хул Акмаль Камалиевич. Лохе болх беш боахкача кхалнаха гІомарахи, цементахи, кІирахи хьалйиза йоккха йоаца вагонетка электромотор бола а балийте, аьшка рельсаш тІа гІолла из лакхе хьал тІа а ньккхe. ТІаккаштІара йоакхх цо из чумелйоалла хІама маркхал беча мешалка чу Іочу а йохийташ. Цул тІехьагІа мешалка дІайолайолийт цо кхеста шийна мел леза хий цу чу а хийце. Кхо-йиъ минот яьннача хана маркхал кийча хул. Дикка ха яха ше воккха саг вале а, къонача саго санна даим кадай леладу цо ший дегІ. Иштта цахаддаш маркхал беш сайонйнга воагІа из.

— Цхьан дийнахьа Акмаль Камалиевичен цунца боахкача кхалнаьхен бехкаx болх ца беш сеца яц тха маркхалаш ду узел. Шоашта тІайийца декхараш социалистически яхье а баьнна тІехкхоачашдеш хьабоагІа уж шеора-шера, — йоах дега чура царна чІоагІа раьза а волаш мастера Джамалов Іумара.

Цо яхар бакъдар да. Шоай болхлой сий дика къахьегоца лакха лоаттадеш хьабоагІа уж. Цар иштта хьинаре, цІенача дегаша къахьегарах, цхьан дийнахьа ца соцаш хьалъеш тайп-тайпара юртабоахама а, бахача наха а эша гІишлош латт. Укх ийслагІча пятилетка тІеххьарча шера йисте а яьха дІалургІолаш я Грозне кхоалагІча Микрорайоне берий комбинат, Мичурина поселке ГПТУ-13 чухулгІола корпусаш, «Атагински» яхача совхоза доахан леладергдола йоккха комплекс. ХІаьта кхы хьалъеш а латт цІеноа, оалхазарош леладергдола ферма, школа, кхыйола объекташ. Цудухьа уж ерригга гІишлош хьалъеча эша «кхача» цахаддаш лоаттабара, маркхал беча болх беш баьхкача болхлошта ПМК кулгалхоша, партийни организацеша, постройкомо доккха баркал аьннад, сийлен грамоташ а луш. Дуккхача хана денз ПМК Сийлен доска тІа хьалтеха йоал Акмаль Камалиевича сурт.

Цхьан дийнахьа вІаштІехьдаьннад цул иштта балха толамаш а доахаш ший санна даккха. Кхувш воагІаш эІамига саг волаш къахьега волавелар. Къахьегарна ховада цунна ший ираз, вахара лелара беркат. Из иштта хилар хьахьокх Акмаль Камалиевича бІара ма хьажженгехьа. ХІанз а дукха воккха хинна саг хетац цох, цхьан дийнахьа цамогар кхийттадан цун дегІах. Хьинаре беча белхо болат мо чІоагІдинча санна хетийт из.

«Чечингсельстрой» треста чуйоагІача гІишлошъеча управленешка цо болх бу яхайтта шу даьнна.

1968 шера пенсе ваха Акмаль Камалиевич, кхы цІагІа вагІа сатем а боацаш, дукха ца говш юха балха вера.

— Са дегІаца хІанз а дика низ ба. Сайна тІадужадаь декхараш са десаь хеттача бесса кхоачашдаь йистевьннава со, — йоах цо МВД эскара 26 бригада командира полковника Корцевая бригада политотдела начальника подполковника Болякен 31 мая 1946 шера баркал оалаш шийга язда къахьат сога хьа а деша. Цар яздаьча къахьато йоахар: «ХІанз хьо, новкъост Камалиев, сий долаш, коталонна цІаводаш ва. Хьо юха тІавода маьршача кхолламерча къахьегама. Вай мехка хьалхашка латта пятилетка планаш чакхъяхара этта сийдола гІулакхаш, доккхий къахьегама толамаш а доахаш, сийленца чакхдахара аьттув балба хьа, Акмаль. Тешаме хетт тхона, новкъост Камалиев мьоша къахьегаш волча хана а Іа хьахьокхаргхилар сийдолча МВД эскара мугІарашна хье делача хана Іа хьахьекха а хинна хьай чІоагІа денал, хьинар».

Немецки фашисташа вай Даьхенга тийшача балхах тІом хьоабича тІем тІа вахар Акмаль Камалиевич а. Из юкъе хинна 920 стрелкови полк Ленинграда оборона еш яр. 1941 шера август бетта моастагІчоа дукхьал цига тІом беча хана аьттача пхьарса топ а кхийтта ялх бутт госпитале бахькхар цо. Цигара арваьлча МВД 114 полке хьожавир из.

— ХьатІийоагІаш иттагІа пятилетка я. Из ханал хьалха кхоачашъе сай низ тІабахийта уйла йолаш ва со, фронтера цІавоагІаш командованес тІадожадаь декхараш дизза чакх а доацаш, — йоах юххера а согара къахьат дІа а йийна Акмаль Камалиевича.

Цо хІанз шийна тІайийца сийлен декхараш тІехдика кхоачашдергхилар цхьаьккха шеко йоацаш да.

С. АУШЕВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиуме

ДЕПУТАТИЙ СИЙЛЕН ДЕКХАР

Укх шера 25-ча июле Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума аргIанара заседани хилар.

Заседане дийцар РСФСР Лаккхехьарча Совете, Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Советех къахьегамхой депутатий моттигерча Советашкен хоржамаш дара итогех. Цу дешах лаьца доклад яьча республика Лаккхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова белгалдаьккхар Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа советски халкъо веррингдуненисторически Котало яьккха 30 шу дизар дездарца, 1975-ча шерей ерригача пятилеткан халкъбоахама планаши социалистически декхараши кхоачашдара, КПСС XXV-ча съезда даха ма-доаттIара накъалдара тIехь къовсам баржарца дувзаденна хоржамий кампани политически къахьегамеи хьинар айденнача хьалашка чакхъяьннилга.

Советашкара хоржамаш чакхдаьнначул тIехьагIа масс санахьа ма-йоаттIа вIаштIехь а яьха чакхъяьхай Советий ерригача звеньяй сессеш. Цига хержай Советий массазара комиссеш, Советий исполнительни комитеташ.

Республика Лаккхехьарча Совета массазарча комиссешка 125 саг е депутатех 78,1 процент хержав, хIьата моттигерча Советий 1440 массазарча комиссешка хержав 7406 депутат е берригача депутатех 79,1 процент бараш.

Моттигерча Советий исполкомашка 1431 депутат хержав, царех 650 е ахаш гаргга цу органашка дуккхьашха хержа ба. Юрта Советийн поселковии исполнительни комитетий 177 председателех 43 дуккхьашха хержа ва, хIьата цу Советий секретаралла хержа 48 саг къахьегIа цу балха тIа хиланза ба.

Керда хержача Советашта хьалхашка доккхий декхараш латт. ХIара коллективо ший производственни планаш кхоачашъергйолаши КПСС XXV-ча съезда ма-йоаггIа уж накъагIоргйолаши республика къахьегамхой политически къахьегамеи хьинар айде; хоржамий кампани чакхйоаккхача хана Советийн боахамий органийн балха тIа белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадаха; боахамеи социально-культурни гIишлошъяра Советий кулгалдара методаши стиля эрга йоахаш тоае; хIара депутато балха тIа кхьчарел дикагIа къахьегаргдолаш, сессей, массазарча комиссей балха тIа цо хьинаре дакъа лоацаргдолаш, нийслуш дола кхоачамбоацараш майрен принципиальнон гучадоахаргдолаш, ший бокъо ю дизза хьа а лехаш, депутата статусо белгалдаь ший декхараш ма-доаттIа кхоачашдергдолаш социалистически демократе принципаш цIенхаштта чакхъяха декхаренйла я Советаш.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета депутатех 70-и моттигерча Советий депутатех 55,7-и процент бараш керда хержа ба, хIьата царех нуккхабараш дуккхьашха хержа а ба. Цудухьа уж айхха Советий балха юкъеоазара царна дешар вIаштIехьдаха деза, депутата статусах дола Закон, районни, городской, юртийн поселковии Советех дола Законаш царна дIадовзийташ массанахьа депутата денош чакхдоах.

Дуккхьашха юртийн поселковии Советий председателаллей секретараллей хержача наха гIо де деза районнии городской Советий исполкомаша. Исполкомий болхлой каст-каста цу Советашка аIа а ухаш пхита балха уж вIаккхетабе декхарийла ба. Тоабе беза советски активо школай болх а, пайданагIа хила еза юрташкарча советски органий болхлошта, массазарча комиссей председателашца чакхйоаха инструктивни совещанеш.

Республика Лаккхехьарча Совета Президиум хьежар РСФСР Лаккхехьарча Советеи Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Советеи депутаташка харжархоша даьча наказех долча дешага. Заседане цу дешах къамаьл даьча республика Лаккхехьарча Совета Президиума секретара Г. В. Склокина белгалдаьккхар, Президиума аппарата болхлоша РСФСР-еи Нохч-ГIалгIай АССР-еи Лаккхехьарча Советий депутаташта харжархоша даь наказаш вIашагIтехалга. Харжархой наказаша къаьгга тешал ду республика къахьегамхошта экономикеи культуреи дIаро дегIаяр, советски наькха вахара хьалаш лакхдалар чIоагIа хьаштдолаш хилара. Цар тIа белгалду боахамеи социально-культурни гIишлошъяра кулгалдара советски боахамеи органий балха тIа долаш дола кхоачамбоацараши юхдийташ йола ледарлонаши. Министерстваши ведомстваши, городской районни исполкомаша де доаттIар даьдаь хьалхагIа хержача советашкарча депутаташта харжархоша даь наказаш кхоачашдара, цудухьа царех пхьадараш кхоачаш ца деш а дисар, хIьата хIанз юха керда а даьхад. Министерстваши ведомстваши, моттигера Советаш декхарийла я харжархой наказаш вахаре кхоачашдара тIаберзабаь организаторски болх айбе, моттигерча ресурсехи тороехи пайда эцара хьинар оарцагIдаха, наказаш кхоачашдара боахама организацеш, депутатий советашкара массазара комиссеш, бахача наькха самодеятельни организацеш юкъеозен Советаша чакхдаха тIаийца харжархой деррига наказаш кхоачашделга Iалашден.

Къахьегама ветераний йоккхача группана «Къахьегама ветеран» яха медаль, дукха бераш долча ноаношта — Наьна Сийлен орденаши медалаши, производства хьалха латтараша — Сийлен грамоташ яларах дола Указаш а тIаийцар Лаккхехьарча Совета Президиумо.

ДЕРРИГА НИЗАШ — ОАРЦАГIДАЬХАД

Ховш да ялат кхеде атта доацилга. ХIьата укх шера къаьстта хала да. Цхьабакъда, тха района юрта къахьегамхоша деррига низаш оарцагIдаьха къахьийгар хIара гектара тIара дуккхагIа ялат даккхара. Ялат чуэца доладаьча хьалхарча деношке а хIара участке шерра къовсам боаржабир механизатораша ца доалеши лоацпача ханен ялат чудерзадара тIехьа.

Ялат толамца чудерзадара доккха новкъостал хилар колхозийи совхозийи партийни организацеша хIара участке ялат чуэцаш барий болх дика вIаштIехьбаккхарах, къетама-политически болх лерттIа лелабарах.

Ялат чуэца доладале хьалха КПСС Грозненски райкомо кхоачашъянза яргйоаца мероприятеш, боахамий партийни организацеша керттера де дезараш белгалдир. Царна новкъостала 40 саг хьожавир.

Укх шера къаьстта шоайла дика новкъостал дир района боахамаша. Дика вIаштIехьдаьккха ялат чуэца доладаьча 1 Мая цIерагIча колхозо ханнахьа ялат чу а ийца «Грозненски шурий», «Горячеисточненский», «Юбилейный» совхозашта новкъостал даьд. Овсаре къахьийгар комбайнераша коммунисташа В. Цыкаева, В. Абдулхаджиева. ХIанз цу колхоза механизатораш Назрановски районе ялат чуэцаш ба. Ленина цIерагIча колхозо новкъостал дир «Советская Россия» яхача колхоза, № 1 йолча шурий, «Горячеисточненский» совхозашта.

Иштта шоайла новкъостал даро торо хилийтар ялат чуэцилга конвейерах дIадахьа, ерригача юрта боахама техниках, транспортах лерттIа пайда эца.

Iалама хьалаш аьттув боацаш нийсдаларах планагIа вIаштIехьдаьннадац, цхьабакъда хьайбай боахама тешшаме доакъара база чIоагIъяра йоккхий мероприятеш оттаяьй.

ХIанз района боахамий кулгалхой, партийни организацей, специалистий деррига теркам тIаберзабаь ба доакъар кийчдара, шозлагIа юв культураш дIаера, ялатийна лаьрхIа хьажкIаш чуэца кийчо яра.

Йокъал оттарах кхоачамболлаш доакъар кийчде торо хургйоацача боахамашта новкъостал а хургдолаш дуккхагIа доакъар Iалашдара эггара хьалха къовсам дIаболабаьрех я «Советская Россия» яха колхоз. Колхозхоша декхар тIаийцадар хIанзалца пайда ца эцаш хиппача боахама чурча торонех пайда а эцаш, къахьегама овсарле лакхъеш, социалистически яхь беркат даргдолча тайпара лела а еш силоса лаьрхIа 500 гектар хьажкIаш дIае. ХIанзале 520 гектар дIайийнай. ХIанз 650 гектара тIа хьажкIаш дIае йиш йолга гучадаьннад.

Ахархошта аьттув боацаш нийсденнача укх шера деррига низаш гIадахийта доакъар кийчдераша хьегача къино тешал ду шоашта хьалхашка латтача декхарех района юрта къахьегамхой лоархIабергхилара.

ЦIаккха ца хиннача тайпара овсаре болх байт района боахамашка баьцех хьоар доаккхача агрегаташка. Дерригаш а хIапа дац аьнна долча боахамашка дийнахьен буси болх байт АВМ-0,4 яхача агрегаташка. ПланагIа 4000 тонн баьций хьоар кийчде дезача районе хIанзле 2500 тонн кийчъяьй, дIададахача шера укх хана кийчдаьчул 28 процент дуккхагIа.

ХIанз хьажкIаш силоса хьаккха йолаяьй района колхозашкеи совхозашкеи. Силоса лаьрхIа дIайийна культураш хьаккхара план-график оттаяьй районе, балха денош белгалдаьд, хIара дийнахьа йолла езача силоса заданеш дIаккхайийтай боахамашка.

Ка бола ялат дика ца хьувкъарах боккха теркам тIабахийтаб района партийни организацеи юрта боахама специалисташеи хьажкIаш дикагIа кхеира.

«1975 шера хьажкIаш чуэца кийчо яраи уж чуэцараи десарех» соцам баьб КПСС райкома бюрос. Районе вIашагIйохкаргъя лаьрххIа йола хьажкIаш чуэца ударни отряда.

Т. ЕГИЗАРОВ,
КПСС Грозненски райкома юрта боахама отдела заведующи.

Сихеи дикеи

Болх дика вIаштIехь а баьккха, хьалха лаьрхIа хиннача тайпара, итт дийнахьа 3168 гектара тIара деррига гурахьа дийна ялат чуийца баьлар Шелковской района «Красный пахарь» колхоза къахьегамхой.

Хьаькхари ардари къаьсттъкъаьста долаш чудера деррига ялат. Касарех улла ялат оардаш хиннача комбайнераша юкъе яьржача яхье хьалхара моттиг, соахка санна, Ерохин Михаила яьккхар, хIьата ялат дуккхьала хьокхаш хиннарна юкъе — Отепов Зелимхана.

Дика болх барах туристически путевкаш а луш ахчан совгIаташ дир цу шин комбайнера. ХIьата яхье шоллагIеи кхоалагIеи моттигаш яьхача комбайнераашта Эпендиев Хумаита, Чернышев Павла, Жук Дмитрепа, Новиков Юрена ахчан совгIаташ дир.

Кхай тIара хьатта, цигара пхьчахьалкхенна ялат дIаэцача пункташка ялат дIаккхуьаш хиннача шофераштa юкъе яьржача яхье хьалхара моттиг Давлетов Галимжана яьккхар. Комбайнераштa санна цунна а ахчан совгIат делар.

Чах кхаш хьамукъ а доахаш тIатеIIа лаьтта оахаш, шозлагIа юв культураш дIаювш, лаьттагIа чудуийташ хий дуллаш ба хIанз колхозхой. Сихеи дикеи ду цар уж балхаш. ХIанале 2668 гектар чах мукъа а яьккха 2013 гектар лаьтта аьха даьккхад механизатораша. 673 гектара тIа чудуийташ хий диллад, хIьата планагIа 500 гектара тIа дIае езаш хиннача 565 гектара тIа шозлагIа юв культураш дIайийнай. Белгалдаккха доагIа шозлагIа юв ерригa культураш хий дуллача кхашка дIайийнилга.

Лаьтта шин сменагIа оах. Из болх беш къаьстта дика къахьег трактористаша Алферов Виктора, Бояркин Владимира. СменагIа юкъера лаьрхIача 40 гектар лаьтта оах цэрех хIаране. НормагIа аха дезачул дукха дуккхагIа да из.

Х. МАГОМЕТОВ.

РОСТОВСКИ ОБЛАСТЬ. Мартыновски районерча «Братская» яхача фирма хьайбаш леладеча комплексе цхьан ханна кхоабаш 20 эзар бежан хул. Доакъар кийчдеча заводо хIара дения арахеп керда кийчдаьча комбинировании доакъара 350 тонн.

Дика оттаьча рационо, хьайбаш кхабара технологи нийса леларо торо хулийт дени-буси дуккхагIа дулх тIаккхетаргдолаш гIулакх вIаштIехьдаккха.

Ах шера укхаза кхаьба а кхаьба дIаденнад 12 эзар бежан. ХIара хьайба дозал 500 килограмм гаргга хиннад.

Комплекса хIара секце душевой установка я.

В. ТУРБИНА сурт. ТАСС фотохроника.

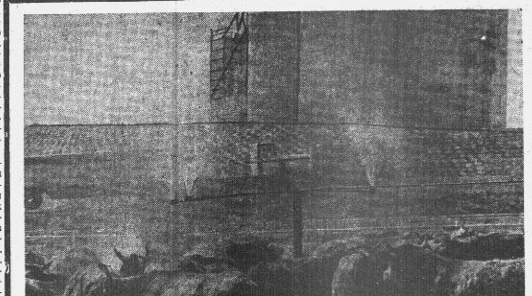

ПЯТИЛЕТКА ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

ШИЙ ГIУЛАКХ ДЕЗАШ

Грозненски района «Ермоловский» совхоза парткоме тхога аьлар:

— Коа тIара оалхазараш леладеча Ахмадова Халипатах дувцале, цун балхага хьежача бакъахьа да. ТIаккха шоана гучадаргда коа тIара оалхазараш леладерий болх мел чоалхане ба, хIьата цунна цхьана хIара нана котама продуктивность лакхъялар мел дог гIоздоаккхаш да.

Парткома секретара М. Л. Бакалдина мога а даь коа тIара оалхазараш леладеча цехе дахар тхо. Тхо дIаккхьачача хана оалхазараш кхоабаш дар. Халипат ший котамашта хIама тоссаш йоаллар. «Массанена а дIаккхоачаргья шоана» яхаш сихъенна чугIерта боргIилгаш цхьан кулгаца юха а йоахаш котамашка кхайкар из.

Халипат сихха данза даргдоацача гIулакхех мукъаьлча шийх, ший балхах дувцар дийхар оаха.

Шийна тIадилла гIулакх тешшаме кхоачадеш хьайсагIача къахьегамхочун биографи чоалхане яц. Южно-Казахстански области Кирова цIерагIча колхозе тхьамка кхедеча лакхара хьокхамаш доахаш хьайоагIа из цIи хеза яр.

1957 шера дена Ахмадова «Ермоловский» совхозе я. Из цига йолаш коа тIара оалхазараш леладеча цеха лакхарча производственни боарам тIа йоаккхаш реконструкци йир.

Укхаза хьаIайра опыт, укхаза яйзар профессе къайленаш. Говзал караерзаяь яьлча дукхагIа фуаш дергдола котамаш хилийтара тIаерзайир цо уйла. Къаьгга цIе чIугалаш, IажагIа зIокарчи кога пIелгаши дола котамаш хьакъоастае яьлар из. Хадданза котамашка хьожаш хул, цамогаш яраш дIакъестаю, царна метта дукхагIа фуаш дергдараш хьаоттаю.

Гонахьа сетка теха фега араяха моттиг йолча помещене я цун котамаш. Помещени массехк секцена йийкъа я, оалхазараштa хадданза хий лоаттаду водопроводашка гIолла.

Оалхазарий продуктивность лакха хилийтара боккхача лоархIаме да помещенеш цIена хилар. Ара котамаш лелаечара тIера тIоа хьал а баьккхе удобренена лаьрхIе кхашка дIахьу. ТIаккха оах из моттиг. Лазараш хулийта микробаш кIоаргга лаьттах яхе йов. Из зоотехнически прием янза яргьяц. ХIана аьлча продуктивность лохлу из ца дича.

Оалхазарий продуктивность лакха хул котамаш шера керте яхкаш хилча. Iан кийч ца яьча помещене Iай кIезигагIа яхк котамаш. Эшаш йола йIовхал хадданза лоаттаеча дика кийчъяьча помещене котамаш дикагIа яхк. Iан кийчо еш помещенеш дика цIенъю, каустически содапа дезинфекци ю. ДIа-хьа доала лазараш хургдоацаш хан-ханнахьа профилактика яро яхкача котамий продуктивность лакхъеш хиларах тийша я Халипат. Цхьан квадратни метра тIа 4—5 котам хила еза. ХIана аьлча кхы дукхагIа уж хилча котамаш кIаьдлу, фуаш кIезигагIа ду.

— 5—6 бутт баьлча яхка йолалу котамаш, — йоах Ахмадовас, — эггара дукхагIа фуаш ду цар хьалхарча шера. ТIаккха лаьгIлу. Цудухьа шикхоъ шу даьнна котамаш лелаелга пайдане дац.

Дика доал ду Ахмадовас ше лелаеча кхо эзар гаргга йолча котамашта. Помещене чу кIира тох, целал кхетаргйоацаш деррига кизга бIалгаш дIаоттадийна хул. Чухь бIенаш да.

Ший балха керттера гIулакх оалхазараш хан-ханнахьа кхабар лоархI Халипата. ХIара секце чу нийш я. Цул совгIа хIара секцена лаьрхIа гIум йолаш ваннаш оттаяьй. Оттаяьча зоотехнически рационагIа хIара котама 130 грамм комбикорм, 5 грамм баьций хьоар, 6 грамм чкъаьран фарш дIакхоачийт.

Ахкан-гуйран замалахь хадданза яблкх, свекла, кабуц лоаттаю. Цул совгIа концентраташ, тайп-тайпара кхы витаминаш лу.

ТIадаьнна ялат дехкар дика лоархI Халипата.

Iан замалахь котамаша хIама дикагIа юаргйолаш чкъаьран хьоар кхехка а деш дилла ю, тIаккха цунах ншк, хьоар, жувр бетташ худар ду. Иштта доакъар кийчдара метод нийса йолга хьахьекхад дуккхача шерашка.

БIаьсти яьлча рациона юкъе дохийт моша доакъар: люцерна, эспарцет. Кагий аьте ялат техе мара котамашта хьалхашка хьоц из Халипата.

Иштта дийнахьа диазза кхоаб цо ший котамаш. Дийнахьа кхозза хIама лу, хIьата бийсана нийшка комбикорм е тIадаьнна ялат дулл. ДикагIа фуаш деча хана—апреле, мае, июне дийнахьа алхазза кхоаб ший котамаш Халипата.

Дийнахьа сердало йолча хана режим йизза кхоачашъяр боккхача лоархIаме да дукхагIа фуаш дайтара. Садайначул тIехьагIа кхоачамболлаш сердало луш хилча дикагIа яхк котамаш, хIана аьлча цар дукхагIа хIама юъ. Электрически сердал яла могаду е Iуйрийна, е сайрийна. Дукхача шерашка ше зийначох Халипата Iуйрийна 5 сахьат даьлча лотаю лампаш, пагахь санна ара кхаьла хилча вIалла дIа а йоаяц. Пийкхача хана сайрийна сахьат даллалца йоагаю лампаш. Уж 1,8 метр лакха хила еза хIара квадратни метра 4—5 ватт кхоачаргйолаш.

Лампаш йоагаеш хилча ди 13—15 сахьат дIаьхлу. Котамаша дукхагIа хIама юа. 25—30 процент дукхагIа фуаш ду.

Лампаш йоагаеш хилча доакъар дукхагIа эш. Из кхоачамболлаш ца хилча ца яхкаш соц котам, мустлу, организм тишлу.

Лакхе мел йийца мероприятеш ден распорядках чакхъяха еза. Из Халипата кхоачаш а ду. Iуйрийна ворхI сахьат даьлча дIадоладу цо ший балха ди. 8 сахьат итт минут яллалца эггара хьалха кхоаб цо котамаш. Цул тIехьагIа помещени цIенйийя кIалхьарцар хуви. Итт сахьат даьлча шозлагIа кхоаб, фуаш хьагулду. ТIаккха уж яшкашка чу а декхе бIенаш цIенду. 14 сахьат 30 минут яьлча доакъар хьаэп цо. ТIаккха котамаш фега ара а яхе помещени цIенъю. 16 сахьат 15 минут аьлча диазлагIа кхоаб котамаш, хий оттаду.

Зооветеринарни бокъонаша дIадехар тешшаме кхоачаш деш ший гIулакх дика довзача Ахмадова Халипата хIара шера кхоачашъю планаши тIаийпа социалистически декхараши. 1972 шера хIара кхоабача нана котама тIехьара 185,9 фуъ гулдир цо. Уж кхы а дукхагIа хилар 1974 шера — 210 фуъ. Из еций продукци дукхагIа яккхара резера.

— Уж толамаш даха новкъостал даьд сона Олютина Нина Васильевнас, Лазарева Мария Ефстафьевнас, — йоах хьалха латтача оалхазараш леладечо. — Дукхача шерашка шоашта зеденнар камаьрша хьадовзийтад цар. Цхьабакъда, хьалха латтача Iилманеи практикаи карагIдаьннараш довзара тIехьайнсац со. Зоотехнически курсашка ух. Цига тхона хьехаш ба зоотехникаш И. А. Безуглая, А. П. Юркова.

Ший хьехархоех дувцаш Халипата хьоахабанзар коа тIара оалхазараш леладара говзал ше Iомаяь, хIанз республике цIи хеза ШаповгIар Белкъиэи Кхокхен, Гишларкаева Докка, Эльдерханова Бану, кхыбараш.

Шийна ховр, дуккхача хана цу боахаме къахьегаш ше карадерзадаьр камаьрша дIалу Халипата къонабараштa.

Халкъа боахам дегIабоалабеча цунна карагIдийннараш теркал а деш паччахьалкхен доккхий совгIаташ деннад цунна — Октябрьски революце орден, Ленински юбилейни медаль.

1974 шера хьайбай продукташ дукхагIа яхара совхозе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яккхарах дог айденна Халипат, шийна карагIдаьнначун тIа сапа уйла йолаш яц. Пятилетка чакхйоалача шера лакхара социалистически декхараш тIаийцад цо — хIара котама тIехьара 215 фуъ гулде.

Л. РУДСКИЙ.

ПРОДУКЦИ ДИКАГIА ХИЛИЙТАРА

ИйслагIча пятилетка тIехьарча шера ГI. Ахриева цIерагIча назрановски «Электроинструмент» завода къахьегамхоша тIатеIIа къахьег производства технически боарам айбаа совгIа арахеца продукци ма-хулла дикагIа хилийтара.

Заводе кхоачашдеш да продукци дикагIа хилийтара тIаесзаяь йолча мероприятей комплекс чакхйоаккхилга: технически документашта теркамца обаботка елга, эшача из хийца тоаелга, технологически процессаш тоаелга, кийчача продукцега хьажара йола цхьа методика оттаелга. ВIаштIехьдоаккхаш да технологически дисциплина лоарара хан-ханнахьа хьожаш хилар.

Машинашта типови тохкамаш дара кийчъеш а кастта балха юкъейоалаергйолаш а я керда стенд. Цу стендо вIаштIехьдолийтаргда тохкача машина вала тIара мощность йаста, эшача мощноста автоматически регулировка е, цхьан хана массехк машина тахка. Иштта вIаштIехьдоаккхаргда хан-ханнахьа мерительни хоадаеш йолчен инструмента лаборатори проверка яр, дIадоахаргда кулг-кара деш дола балхаш.

Арахеца продукци дикагIа, балха тIа тешамегIа хилийтара, хIара производственни цехе кийчъеш балха юкъехулаш я бетта йола гучадаьха технологически, конструкторски, производственни кхоачамбоацараш дIадахара йола организационно-технически мероприятей планаш.

ХIара дIа ца эпаш юхаеннача продукце кхоачамбоацар дIадаккхара организационно-технически мероприяти кийчъяро брак хилара дола технически бахьенаш дIадоах. ОТК болхлоша юхалуш йола продукци кIезигъю.

Оперативни совещанешка завода директор ше хьож рекламацешта (уж хиннеле) яьча анализага, продукце дикал лакхъяра йола мероприятеш чакхъяхарга, кхоачамбоацараша.

Цу оперативни совещанешка эггара хьалхачарех хул продукце дикалах лаьца дола дош.

Завода производствена юкъейоалаяьй брак йоацаш продукци арахецара система. ХIанз цу системагIа болх беш ба механически сборочни цеха болхлой.

Уж еррига мероприятеш бахьан долаш производства боарам дегIабаоца цхьан дукхха дикагIа я арахеца продукци, электросверлильни машинашта хилийташ йола рекламацеш, брак кIезигъяьнай.

Дунен 40 мехка дIаухийт завода ший продукци. Цу экспортни продукцена цхьаккха хана цхьа рекламаци хьаьчаяц заводага.

Дика продукци арахецара хьокхам телаш къахьег «Электроинструмент» завода дукхача болхлоша. Царех ба литейщикаш М. Гизатулин, М. Махлоев, лекальщик А. Котиев, зубофрезеровщик Я. Экажев, прессовщи участка бригадир Д. Борова, прессовщицаш Д. Аушева, М. Дахкильгова.

Арахеца продукци дикагIа хилийтара дукха хьакъ ба ОТК болхлоша а — воккхагIча контрольни мастера А. Осканова, контролераша Л. Оздоевас, З. Озиевас, Д. Бочаловас, Х. Батакиевас.

Нийслу шоай болх бе боагIача тайпара ца беш бола болхлой а. Кхоачам хиллал дика вIаштIехьбаьккхабац ремонтно-механически цехера болх. Ремонт яь оборудовани балха юкъера ювлаш моттигаш нийслу. Иштта во лел гIулакхаш басараш хьекхача участке а. Кхы дIахо а тоабе эшаш ба болхлой квалификаци лаккхъяра болх.

Б. АЛБОГАЧИЕВ,
«Электроинструмент» завода ОТК начальник.

АДАМЛЕИ БИОСфЕРЕИ

Специалисташ меттел, дунен тIа баха дукхха нах а кхеробенна ба адамлено чакхдоаха гIулакхаш бахьан долаш гонахьарча Iалама хулаш латтача деградацех.

Дукхха ха хьалхагIа деиз йиш еха хиннаб дукхха экономисташи социологаши нах бебаба а бебаш, Iалама ресурсаш, эггара хьалха пайдане оахкалаш кIезигъяларах. Адамлена кIор, мехкаьтта е кхыдола Iалама рузкъаш масса шера тоъаргда ха гIийртаб уж. ЦIаккха а яхар мо, уж доарьхIамаш метта доагIаш хиннадац, цхьабакъда лаьттан тIара рузкъаш кIезигдалара белгало ше, кхетадеш ма-дарра, шеко йолаш яц.

ХIанз доазол дехьа шоай хуэ цу укх гаргтарча 50—100 шера адамле дегIаяра перспектива къахьоехаш долча хьалий ерсига комплекс мел фу маьха кхогья ха гIерташ. Аз дувцараш шоашца соавтораш а болаш Дж. Форрестера, Д. Медоуза, Б. Коммонера балхаш а дукхха кхьдараш а да. Цу тоххамхошта хетараш мел бебе дале е, цар йоах, адамий общество дегIаяра хIанзара тенденцеши маIани дIахо а иштта хуле, массехк итташ шерел кхы тайна ца доалаш дуне кIалак хургда Iалама ресурсаш геттара кIезигъялари Iалама деградаци хилари бахьан долаш.

Из ца хилийтар духьа, йоах Форрестерен Медоузеи, адамле дегIаухилга геттара юхасоцаде деза, вешта аьлча соцаде деза нах бебилга, юрта боахама индустриализаци елга, из дегIабоалабелга, иштта кхы дIахо. ТIаккха «массе метте цхьа боарама-бустама хьал» оалаш долчутIа совца деза. Коммонера йоах, овлангара денз хувца еза производства технологи. Iаламо ше телаш йоаца хIамаши технологически процессаши, масала, синтетически продукташ, искусственни удобренеш соца а яь, натуральни продукташка довла деза.

Авторашa кхетаду цу тайпара гIулакхаш чакхдоахаш хилча, дерригача адамаша Iалаьмате чIоагIа къахьега дезаргдолга. Цудухьа тешабе гIерт уж, из ца дой кхы де хIама дац аьнна, шоай дагахьа «соцам» мел баьраш.

Уж Iилмахой кхерабалар нийса дий? ХIьата цар хьалхадоаха гIулакхаш хьатIаэца доагIий?

Кхеталеш да, вай планетера ресурсаш кхоачалургйоацаш ца хилар. Цхьабакъда, адамленна керттера эшараш кхоачам балла хилийтара торо юкъара хана теркалде деза, «ресурс» яхача деша маIан технически экономически аспекташ йолаш хиппа ца Iеш, иштта исторически социальни аспекташ а йолаш хилаз. Бакъда Iалама юкъера къаяьннача элементах из эшаш кхачеи цунах пайда эцара метод кораийчеи мара ресурс а хиле дIа ца оттилга. Мехкдаьтта энергетически ресурс а хиина дIаэтта еррига а 100 шу совгIа ха мара яц, хIьата урааннах ресурс хиина — 30 шу гаргга.

Iалама ресурсаш кIезигъяларца цхьана царна лала гIолла лела кхы тайпа процессаш а теркалъяза яргьяц. Шийна эшараш кхоачашдара хадданза геттара керда торонаш хьагучайоах адамлено. Масала, тхапа лела. дарена нийсса барзкъаш деш лелаю хIанз синтетически материалаш. Энерги тел хIанз кIорни хьи гидравлически низой меттел, атомни реакцеша а, иштта кхы дIахо.

ХIьата а Iалама ресурсай проблема дIайоалаш яц. Сона хетачох, из эггара хьалха царех пайда дикагIа эцара проблема я. Цхьацие а хардлой тамаш хет сона лаьттан тIа мел йолча хIамаех дуккхьал пайда нийса эцанза дааг па хилар. Цхьабакъда укхаза вайна нийслур ресурса маIан дича социальни аспект я. Хьанна хетар бакъду, хьа хьашташ кхоачашду Iалама рузкъех пайда нийса эцаро?

Хетаргахьа, дукхагIа болаз е йоазув дешараша оакъдергда мотт сона ерригача адамлен йIаьххача ханара (вай меттел, вай тIехьений а) хьашташ теркал а деш царех пайда эцар нийсагIа хургхилар.

Нийса лархIа мегаргдий Iалаьмате дукха Iалама ресурсаши адамий къахьегами тIемара, тIема кийчо яра, гераш Iоадарга дIаахийтар? Промышленности юрта боахами дегIаккхулилга соцаде яхачул дикагIа доацал-теш (аттагIа а доацал-теш) хIамаш кхоллаш дола Iалаьмате дукха низаш цхьапнеца а ца эшача гIулакханка дIа ца ухийташ хьалхагIа соцалча?

Бакъдар аьлча, вай планетерча ресурсашка мел дика дарех пайда эце а Iалашдулургдац хьашт мелд а бебаш латтача наха мел эшараш.

Дика ховш да, нах бебилга дуккхача экономически социальни факторашца айхха дувзаденна хилар я бIарчча хьанийсача вахара боарами культура дегIаахара боарами лакхбеча эшалуш хилар а. Наха шоашта кхоачамбара уж процессаш тоъаргйий дерригача дунен тIара адамаш дебилга цхьаболча нийсагIча + хIамаш кхоллаш дола низаш дегIадаккхара хIанзарча боарамга диллача — боарамал тIех ца далийтара? Из хаттар, сона хетачох, хIанз укх сахьате жоп ца луш дита дезаргда?

Юххера а, лаьттан тIа баха нах адамлей хьада боарам лархIа боагIий? Укх гаргарча 100—200 шера боагIаш хила а мег. Цхьабакъда дуккхача бIаьши эзараши шерашка хьежача, сона гучох, вай планета тIа баха цах адамий фух цхьа дакъа мара дац аьнна хетадала йиш я.

ХIанз гонахьарча Iаламах лаьца аорда вай. Цунна деградаци яр — из бIехдари сага чакхдоахача гIулакхашца дувзаденна цунна хулаш дола кхы тайпа харцахьара хувцамаши — хиланза даргдоацаш хIама дац. Барри Коммонера хьахьекхачох, США гонахьара Iалам чIоагIа бIехдар баха нах бебарен хIамаш дукхагIа къаяоеи дувзаденна а доацаш, доккхий пайдаш де безам хиларах производства методаш хувцарца дувзаденна да. Дуккхьал аз бахьан долаш США-да гонахьара Iалам 10-зза хIана бIехдаьлац аьнна дукхагIа бIехдаьл тIом сецачул тIехьагIа дIададахача 27 шера бахка нах 40—45 процент дукхагIа бийба а продукци, дукхагIа арахийца а йоллашехьа.

ХIанз производственни отходаш цIенъю устройстваш хьаяьй, хIьата цул а дукхха лоьзо хIамергIа да, отходаш хьа ца а къестийташ чухьа юха чакхйоахаргйолаш дукхха технологически процессаш толаме кийчъеш хилар. Ма-дарра аьлча, бокъонца хила таолуш хIама да отходаш вIалла хуог а йоацаш промышленности юрта боахами эргабоакххилга.

Сона хетаргахьа гIулакх сенах латт аьлча, из гонахьарча Iалама деградаци яиза ца яларахи адамий общество ебари дегIаяри бахьан долаш Iалама ресурсаш къийяларахи ца а латташ, из ебилгеи дегIайоагIилгеи ши-шегIа, вIаштIехьа ца доаккхаш, лелаш хиларех латт. ХIьата цу гIулакхо, белгала, дуне хIалакле а таолу.

Цхьабакъда укхаза Карл Маркс дагавоха воагIар. Духхьал из ва бIаь шу совгIа хьалхагIа ше Фридрих Энгельсага яздаьча цхьан письмо тIа аьннар: «культуро, нагахьа санна сакхетамагIа лостам телаш а йоацаш, из ши-шегIа дегIаухаш хуле, шийл тIехьа яьсале ют». Сога хьаттача, вайна хьашт долаш йола проблема кхы нийсагIеи хьадагIеи къостае хала да. Цунца дувзаденна дича даргдаш тайп-тайпара социальни системаш дегIаахара тенденцеши закономерносташи бе-бе йолаш хилар. хIьата белггала аьлча бе-бе лоархI гонахьара Iалам.

Масала, вай мехка Iаламцара гIулакхаш тоаделга из бегIадоаладарах дIакъоастае йиш йоаца оагIув я. Ший воалахьа ресурсаши производства средстваши йолаш йолча общества цхьатоарча боараме хьашт долаш ца производство эффективни а ший хIанзарчен хьатIаккхуоргдолчен ровкалий могашали хьал-тобон дика а хулга. Советски Iаьдал даьннача хьалхарча шерашке а деза из хьахьекхад Iалами цун рузкъаши лорадарах волча дукхача законаш тIен соцамаш тIен.

Вай экономика дегIаахарга хьежжа тIа-тIа дукхагIа ахча хьежаду Iалам лорадари Iалама ресурсех пайда дикагIа эцара.

Гонахьарча Iалама проблема хIанз деррригача дунен гIа теркалъеш я дунен халкъашта юкъеоз лоархIам болаш а я. Ресурсаш дунен тIа цхьатоарча боараме екъаенна яц — цхьадолча боахамашка дукхагIа я уж, вокхар кIезигагIа я. ХIьата гонахьарча Iалама хулача воздействех лаьца аьлча, из сов чIоагIа хиларах цхьан мехко дер вокхар хьала Iаткъ. Масала, Рура заводашкара араухача кIуро зе ду Скандинаве Iамашкарча чкъаьраштa. Гучох, Iалама ресурсаш нийсхоица дIа-хьа телга Iалашде дезаргда деррригача дунен тIа бахача наха царца кхоачам бар духьа. Гонахьарча Iалама дIа-юха дага а дуллаш воздействи ергйола гIулакх вIаштIехьдаккханза даргдац.

Адамле дIахо дегIаахара наькъий хьакъехьа къувса мегаргa, къувса а деза. Цхьабакъда моллагIча наькъо дIадех цхьадола вIалла хиланза даргдоаца гIулакхаш кхоачашделга:

— моллагIа а доккхий дораш юкъе дувлара кхерам дIабоаккхаш боле чIоагIа машар;

— гераш дIадоаккхилга, хIана аьлча цунга мара долалургдац производстве яиза яргйоаца эргалонаш яра кхоачам балла дола ахча;

— тайп-тайпара социальни строяш йола паччахьалкхенаш машаре яхилгеи дегIаухаш дола гIулакхаш цар цхьана леладелгеи, хIана аьлча цо мара торо хулийтаргьяц хIанзарчен хьатIаухаргдолчен ноахалий дукха чакхдаккха лаьрхIа дерригача адамлен юкъара цхьа гIулакх белгалде а из кхоачашдара доккхий чоалхане хала хила а таолуш дола балхаш кхоачашде а.

Евгений ФЕДОРОВ,
академик, Iалам лорадара дешашта йолча СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совета Комиссе председатела заместитель. Деррига дунен метеорологически организаце вице-президент.

(АПН).